

## **ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ СПРОЩЕННЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**

*У статті розглянуто правові основи спрощення ведення бізнесу в Україні, визначено проблемні питання взаємодії влади і бізнесу, надано пропозиції щодо удосконалення законодавства у цій сфері.*

**Ключові слова:** дерегуляція, спрощення ведення бізнесу, юридичні особи, фізичні особи-підприємці, спрощення реєстрації платників податків.

*В статье рассмотрены правовые аспекты упрощения ведения бизнеса в Украине, определены проблемные вопросы взаимодействия власти и бизнеса, предложены способы усовершенствования законодательства в этой сфере.*

**Ключевые слова:** дерегуляція, упрощення ведення бізнесу, юридическіє лиця, фізическєє лицю-підприємцєє, упрощення реєстраціїи налєгєєплательщєєков.

### **Kulchiy O. O. The Legal Basics of Simplification of Business Conduct in Ukraine**

*In the article the legal basics of simplification of business conduct in Ukraine were considered, certain problems of co-operation of authority and business were studied and the suggestions concerning improvement of the legislation in this sphere were given. The legal framework, in particular the laws of Ukraine «On the Development and State Support for Small and Medium-sized Entrepreneurship in Ukraine», «The National Programme of the Development of Small Business in Ukraine», «State Registration of Legal Entities and Physical Persons – Entrepreneurs related to Simplification of Taxpayer Registration», the decrees of the*

*Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of conception of National Programme of Small and Medium-sized Entrepreneurship Development in Ukraine for the Period of 2014 – 2024», «On the Foundation of Territorial Bodies of Public Service on Matters of Policy and Development Regulation of Entrepreneurship», regional and local projects designed to support the development of small and medium-sized businesses were analyzed. A conclusion is carried out, that the simplification of business conduct in Ukraine supported by the legislative act meets with approval. However, it is necessary to avoid the influence of negative factors of this process. These factors include the priority of changes of the quantitative indexes which, in contrast to qualitative indexes, don't bring relief to the entrepreneurs (for example, abolition of the fee for state registration and increase of the fee for extracts). It is more difficult to change them but the benefit and practical effect from such innovations will be essential. The changes of value paradigms of our legislative authorities from the formal increase of the state rating to the desire for real high-quality improvement of the business conduct will be very favourable.*

**Key words:** *deregulation, simplification of business conduct, legal entities, physical persons-entrepreneurs, simplification of registration of taxpayers.*

**Постановка проблеми.** Спрощення ведення бізнесу та поліпшення інвестиційного клімату в Україні не є новим завданням. Цією проблемою влада опікується щонайменше останні 10 років. Сформовано нормативно-правову базу, зокрема були прийняті і реалізуються закони України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» щодо спрощення реєстрації осіб як платників податків», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки», «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань регуляторної політики та

розвитку підприємництва», регіональні та місцеві програми підтримки малого і середнього підприємництва. Однак засоби досягнення поставленої мети не завжди можливо охарактеризувати як виважені та збалансовані, що вимагає подальшого наукового аналізу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невиділених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.** Проблеми та особливості державної підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу досліджували науковці у сфері економіки і права. Зокрема, це праці З. Варналія, В. Герасимчука, В. Ляшенка, Т. Некрасової, І. Труша, Г. Колесника, М. Казима, І. Матюшко, Н. Ясинської та іншими. Окрім цього, є наукові праці, присвячені державній підтримці малого бізнесу в конкретних галузях. Однак, на сьогодні залишається недостатньо вивченими правові основи спрощення ведення бізнесу в Україні, що робить обрану тему актуальною.

**Метою статті** є дослідження правових основ спрощення ведення бізнесу в Україні. Визначення проблемних питань взаємодії влади і бізнесу, надання пропозицій щодо удосконалення державної політики у цій сфері.

**Виклад основного матеріалу.** У розвинених країнах світу, завдяки грамотній державній підтримці, ефективно функціонують підприємства малого та середнього бізнесу, що є взаємообумовленою закономірністю. В свою чергу, ефективний розвиток малого бізнесу призводить до розвитку економіки країни та укріплення її позицій на світовому ринку.

В Україні зараз ведеться робота з активізації державної політики регулювання підприємницького сектору, позитивним наслідком чого стало удосконалення дозвільних процедур і реєстрації (у т. ч. електронної) речових прав на майно, спрощення процедур відкриття та закриття бізнесу, одержання адміністративних послуг, звуження прямого адміністративного державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та реформування сфери надання адміністративних послуг, пом'якшення податкового тиску, розвиток інфраструктури для надання суб'єктам підприємництва фінансової,

матеріально-технічної, інформаційної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки.

Крім того, легкість ведення бізнесу в державі є важливим індикатором, на який звертають увагу потенційні інвестори. Відтак чимало країн змагаються між собою за вищі рядки у рейтингу держав за цим показником. Одним із найбільш авторитетних рейтингів за цим показником є проект «Ведення бізнесу» («Doing Business») Світового банку, який дозволяє об'єктивно оцінити нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність, та забезпечення їх дотримання у 189 країнах. Сам проект веде свій відлік з 2002 року і передбачає застосування в усіх державах єдиної типової методики дослідження та аналізу витрат, необхідних для започаткування та здійснення господарської діяльності. Тож це повинно сприяти об'єктивній оцінці усіх держав за цими критеріями. Крім того, проект ставить за мету стимулювати держави удосконалювати законодавче регулювання у сфері господарювання з метою поліпшення своєї рейтингової позиції.

Україна увійшла в ТОП-100 рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business-2015, піднявшись на 16 позицій і зайнявши 96 місце. Дослідження Групи Світового банку також проаналізувало нормативно-правові норми, які застосовуються щодо приватних підприємств протягом усього циклу їх життєдіяльності, включаючи створення і початок операційної діяльності, здійснення зовнішньоторговельної діяльності, оподаткування і дозвіл неплатоспроможності.

Сукупні рейтинги базуються на 10 показниках та охоплює 189 країн. За індикатором «Початок підприємницької діяльності» Україна посіла 76 позицію, набравши 87,3 бала зі 100 можливих. Експерти відзначили, що для того, щоб почати свою справу в Україні, необхідно пройти близько 6 дозвільних процедур, що займе у підприємця не менше 21 дня і потребує 1,2 % від початкового капіталу підприємства. За індикатором «Початок будівництва» – Україна на 70-му місці, з 75 балами з 100. У цьому сегменті кількість дозвільних процедур збільшується до 8, сам процес отримання дозволів

розтягується на 64 дні, а вартість досягає 10,2 % від вартості майбутнього приміщення. Тягне вниз Україну в «загальному заліку» індикатор «Підключення до електромереж», за яким наша країна посіла 185 місце, отримавши всього 32 бала зі 100. Кількість дозвільних процедур у цьому секторі досягає 10, процес отримання дозвільних документів розтягується на 277 днів, а вартість перевищує 165,5 % від доходу на душу населення [8].

Світовий досвід засвідчує, що практично всі країни-лідери, які досягли найвищих показників ВВП на душу населення (а це понад 20 тис. дол. ), мають:

- відкриту ринкову економіку, вільне ціноутворення, низькі митні бар'єри, висококонкурентне ринкове середовище;
- захист приватної власності;
- ефективне податкове адміністрування, податкову систему;
- ефективні державні організації з низьким рівнем корупції;
- демократичну політичну систему з високим рівнем політичної конкуренції, надійними механізмами контролю над державою та бюрократією;
- незалежну судову систему, якій довіряють громадяни, сильну систему органів правопорядку і виконання судових рішень.

В умовах кризи увага до спрощення ведення бізнесу пояснюється як гострим дефіцитом фінансових ресурсів, які необхідно залучати будь-якою ціною, а також внутрішньополітичними чинниками – необхідністю продемонструвати позитивні результати діяльності власному електорату.

Відтак, упродовж останніх років процес законодавчого забезпечення спрощення ведення бізнесу помітно інтенсифікувався. Не ставлячи собі за мету детального опрацювання усіх нормативних актів, що визначають цей процес, обмежимося календарним проміжком часу 2014 – I пол. 2015 рр.

Ключовими нормативними актами, що були покликані реалізувати тенденцію на спрощення ведення бізнесу упродовж цього періоду були Закони України: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців за заявницьким принципом» від

13.05.2014 р. за № 1258-VII; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12.02.2015 р. за № 191-VIII; «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. за № 71-VIII; «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 р. № 222-VIII; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку відкриття бізнесу» від 15.04.2014 р. за № 1206-VII та інші [2; 4-7].

Вітчизняні урядовці поспішили оголосити, що завдяки законодавчим новаціям (хоча, звісно, далеко не усі вони вже враховані рейтингом) Україна за один рік підвищила свою позицію в рейтингу на 16 пунктів, посівши 96 місце (2014 р. – 112, 2013 р. – 137 місце). Не заперечуючи цього факту, слід враховувати, що цього року дещо змінилася методика визначення рейтингу, що частково також могло вплинути на позицію України. Крім того, надзвичайно цікавим є аналіз структури рейтингу за окремими складовими. Так, за реєстрацією підприємств Україна опустилася на 7 пунктів, як і за багатьма іншими параметрами. У той час, як найбільший прогрес, на думку авторів рейтингу, Україна мала у царині реєстрації власності (+29) та у сфері оподаткування (+49). Саме останні дві сфери забезпечили Україні підвищення рейтингу. Однак враховуючи той факт, що рейтинг на наступний рік оприлюднюється наприкінці попереднього (рейтинг 2015 р. став відомий наприкінці жовтня 2014 року), зрозуміло, що досягнення нового уряду в ньому ще не враховані і стануть предметом дослідження авторів рейтингу дещо згодом.

В той же час іноземні бізнесмени не відмічають особливих позитивних змін у напрямі поліпшення бізнес-клімату в Україні. Інвестори нарікають на проблеми корупції, бюрократії, непрозорість проведення державних тендерів та труднощі з відкриттям бізнесу. Вони вказують, зокрема, і на існуючу в державі тяганину під час оформлення необхідних документів: реальний час отримання дозволу на будівництво становить більше двох місяців, відкриття приватного

підприємництва займає майже місяць; щоб сплатити всі податки та подати всі необхідні звіти в податкову інспекцію, бухгалтеру в Україні потрібно понад 350 год на рік (для порівняння: у Німеччині на аналогічні задачі витрачається не більше 200 год). Представники вітчизняного малого й середнього бізнесу, крім усього іншого, регулярно стикаються з проблемами поповнення обігових ресурсів, причиною чого є жорсткі умови банківського кредитування. А враховуючи те, що малий і середній бізнес має і без того вузький сектор фінансування, порівняно з великим бізнесом, то погіршення доступу до фінансових ресурсів істотно гальмує його розвиток [1].

Водночас слід зауважити, що будь-які рейтинги спроможні ефективно оцінювати, здебільшого, кількісні показники і мало придатні для об'єктивної оцінки якісного становища щодо реалізації тих чи інших правовідносин у державі. Це враховують і цим користуються законодавці багатьох держав (як правило, не дуже економічно розвинених і самодостатніх). Подібну тенденцію, спрямовану більше на те щоб «здаватися», а не «бути» можемо простежити і у вищезгаданих Законах, спрямованих на спрощення ведення бізнесу в Україні. До прикладів її прояву можна віднести доволі дискусійне зменшення кількості податків і зборів, деклароване зменшення навантаження на фонд оплати праці за рахунок зменшення ЄСВ, яким практично неможливо скористатися на практиці.

Найпоказовішим у контексті означеної вище тенденції є те, що безпосередньо у пояснювальній записці до нового Закону «Про ліцензування...» автори вказують, зважаючи на рейтинг Doing Business «Для підвищення такого ганебного рейтингу бажано було б, в першу чергу, суттєво зменшити (мінімум на чверть) кількість видів господарської діяльності, а кількість робіт – звести до нуля». І поставленої мети автори досягають. Відповідно до нового Закону ліцензуванню підлягають 30 видів діяльності замість 53 видів згідно з чинним Законом (включно з тими, що підлягають ліцензуванню згідно зі спеціальними Законами). Однак частково такий результат досягнутий за рахунок попарного об'єднання окремих пунктів

чинного закону в один – у новому (наприклад, було об'єднано п. 1 + 8 ч. 2; п. 12 ч. 1 + п. 25 ч. 2; п. 10 ч. 1+п. 10 ч. 2 ст. 9 чинного Закону).

Окремі «спрощення» викликали у середовищі самих підприємців дискусії та певні побоювання. Наприклад, це стосується Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку відкриття бізнесу» [3], яким було фактично скасовано обов'язковість наявності печаток для значної кількості суб'єктів господарювання (юридичних осіб). Однозначно позитивною рисою цього Закону є його диспозитивність, адже остаточне рішення щодо печатки він залишає за суб'єктами господарювання. Однак сам Закон є недостатнім для відмови від печаток, а крім того, за нинішніх умов (з урахуванням чинних підзаконних нормативних актів) відсутність печатки породить для підприємства у разі більше проблем, ніж необхідність її виготовлення. Однак у першому ж абзаці пояснювальної записки до законопроекту, який втілюється у цей Закон автори знову апелюють до місця України у рейтингу Doing business нижче від Сектору Газа і Лесото, а завдяки прийняттю Закону Україна «може піднятися на 21 пункт (за умови якщо інші країни не проведуть реформ, які дозволять їм випередити Україну)».

«Квінтесенцією» процесу спрощення бізнесу в Україні міг би стати не прийнятий депутатами проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих правових аспектів поліпшення позицій України у рейтингу Doing Business» (№ 2382 від 16.03.2015), який вже навіть у назві не приховує своєї основної мети. Відтак, заслуговує на увагу зауваження науково-експертного управління Верховної Ради України до цього законопроекту: «...поліпшення позицій України у міжнародному рейтингу Doing Business має бути не метою проекту, яка повинна відобразитися у його назві, а побічним результатом реалізації його положень у разі прийняття проекту...» [2].

**Висновки.** Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що сам факт прагнення законодавчого забезпечення спрощення ведення господарської діяльності в Україні, безумовно, заслуговує на позитивну оцінку. Однак слід



уникати впливу негативних чинників цього процесу. До них, зокрема, варто віднести пріоритетність змін кількісних показників, що часто не тягнуть за собою жодного полегшення для підприємців (наприклад, скасування плати за державну реєстрацію з наступним підняттям розміру оплати за виписки та витяги), на противагу якісним. Їх змінити важче, але користь і практичний ефект від таких нововведень будуть значно вищими. Сприяти цьому має зміна ціннісних установок наших законотворців із формального підвищення рейтингової позиції держави на прагнення реального якісного покращення умов для підприємців.

### **Список використаних джерел:**

1. Миськевич Т. Проблеми дерегуляції бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/index.php?option>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих правових аспектів поліпшення позицій України у рейтингу Doing Business»: закон України № 2382 від 16.03.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=54406](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54406)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку відкриття бізнесу: закон України від 15.04.2014 № 1206-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.drsu.gov.ua/show/13529>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення процедури державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців за заявницьким принципом: закон України від 13.05.2014 р. № 1258-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1258-18>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): закон України від 12.02.2015 р. № 191-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=53076](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53076)

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
7. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII
8. Україна увійшла в першу сотню Doing Business-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://dt.ua/ECONOMICS/ukrayina-protisnulas-u-pershu-sotnyu-doing-business-2015-155155\\_.html](http://dt.ua/ECONOMICS/ukrayina-protisnulas-u-pershu-sotnyu-doing-business-2015-155155_.html)